

HUSZNO

wiska, a nuncjusz pap. A. Ratti (Pius XI) potwierdził nałożenie na H. kar kośc. (przez 10 miesięcy H. przebywał w więzieniu, a po zwolnieniu współpracował z F. → Hodurem, 1921 odwołał swoje błędy). W 1923 H. założył w Dąbrowie Górniczej niezależną gminę rel. pod nazwą Polski Kat. Kościół Nar., którego zasady podał w broszurze *Polski Katolicki Kościół Narodowy w Dąbrowie Górniczej* (Dąbrowa Górnicza 1924); na terenie Zagłębia Dąbrowskiego prowadził intensywną działalność skierowaną przeciw Kościołowi rzym.kat.; 1926 po zawarciu unii z Kościołem prawosł. w Polsce jego gmina rel. otrzymała nazwę Polski Nar. Kościół Prawosławny św. Michała Archanioła w Dąbrowie Górniczej, skupiający ok. 2000 osób (*Polski Kościół Narodowy, jego historia, cel i zasady*, Dąbrowa Górnicza 1928); od 1924 wydawał czasopismo „Głos Ziemiowida”, a 1931-32 „Kulturę Duchową”; przed śmiercią odwołał błędy teol. i powrócił do rzym.kat. Kościoła.

ArCz III 64; N. Cieszyński, *Roczniki Katolickie (za rok 1922)*, Pz 1924, 353-356, (za rok 1923), Pz 1924, 482, (za rok 1924), Pz 1925, 481-488, (za rok 1928), Pz 1928, 490-495; Z. Czaplinski, *Zywoi i czyni księdza Andrzeja H.*, Sosnowiec 1925; *Czy Rząd popiera sekciarską robotę H.?*, Niedziela 1(1926) z. 32, 5; *Koniec Narodowego Kościoła Andrzeja H.*, Niedziela 1(1926) z. 19, 4-5; B. Stradowski, *Z ostatnich łamańców H.*, Niedziela 1(1926) z. 26, 4-5; S. Grelewski, *Wyznania protestanckie i sekty religijne w Polsce współczesnej*, Lb 1937, 496-500; S. Niedźwiedzki, *Ostatnie chwile i zgon księdza H.*, Dodatek Parafialny do tygodnika „Niedziela” parafii MB Anielskiej w Dąbrowie Górniczej 6(1939) 1-2; J. Z. Słojewski, *Posłowie*, w: J. Kaden-Bandrowski, *Czarne skrzydła*, Kr 1961, II 339-340; Cz. Lechicki, PSB X 124.

Jan Związek

HUTCHESON FRANCIS, ur. 8 VIII 1694 w Drumalig (Irlandia Pn.), zm. 1746 w Glasgow, filozof.

Wywodził się z rodziny prezbiteriańskich duchownych pochodzenia szkoc.; 1710-16 studiował filozofię, filologię i teologię na uniwersytetach w Glasgow; 1719 został ministrem prezbiteriańskim i założył w Dublinie akademię kośc., którą kierował przez 10 lat; od 1729 aż do śmierci wykładał filozofię moralną na uniwersytecie w Glasgow.

Włączając się w nowożytny spór o źródła wartościowego poznania (→ aksjologia I) H. rozwinął pochodzącą od A. → Shaftesbury'ego teorię intuicyjnych (→ intuicjonizm) i niejako instynktownych (analogicznie do rozwiązań przyjętych w → szkockiej szkole filozoficznej) władz poznawczych; wyróżniając wrodzone zmysły dobra (*moral sense*) i piękna (*sense of beauty*), ujmujące w bezpośrednim i spontanicznym (przedrefleksyjnym) oglądzie wartości moralne i estetyczne (→ empiryzm V 1, VI 1), H. był prekursorem autonomizmu (uwyróżnionego przez I. → Kanta) w → etyce (I) i → estetyce (I C); podkreślając moralne znaczenie → intencji czynu ludzkiego traktował życzliwość (*benevolence*) zharmonizowaną z interesem osobistym (występował przeciw jednostronnemu podkreślanemu roli → egoizmu przez Th. Hobbesa) jako podstawową zasadę życia społ. (oddziaływał na ekonomii na A. → Smitha) i źródło szczęścia (→ eudajmonizm); akcentując rolę konsekwencji czynu, który winien służyć dobru największej liczby ludzi, był prekursorem nowożytnego → utilitaryzmu (zwł. w ujęciu J. → Benthama); w estetyce był zwolennikiem ostrożnego subiektywizmu (→ piękno interpretował jako subiektywną reakcję zmysłów na obiektywne bodźce) i psychologizmu (rozwinął teorię wyobraźni twórczej i estetycznego smaku); antyracjonalizm i → emocjonalizm (boczny nurt oświeceniowego naturalizmu) w interpretacji zjawiska → religii łagodził, formułując racjonalne uzasadnienie istnienia Boga na podstawie harmonijnego urządzenia wszechświata (dowód fizyko-teleologiczny; → deizm) i jego doskonałości (zło niezbędnym i dopełniającym elementem świata; → optymizm); autonomizm w etyce, oceniany często jako przejaw → naturalizmu (poznanie zasad etycznych niezależne od objawienia), łączył z chrześc. → eschatologią (sąd Boży), nadbudowaną na racjonalnym uzasadnieniu nieśmiertelności duszy ludzkiej.

Do głównych dzieł H. należą: *An Inquiry into the of Our Ideas of Beauty and Virtue* (Lo 1725), *An Essay on the Nature and Conduct of the Passions and Affections* (Lo 1728), *A Sy-*

stem of Moral Philosophy (I-II, Gl 1755), *Metaphysicae synopsis ontologiam et pneumatologiam complectens* (Gl 1742), *Philosophiae moralis institutio compendiaria, ethices et iuris-prudentiae naturalis elementa continens* (Gl 1742, 1745²); *A Short Introduction to Moral Philosophy*, Gl 1747) i *Logical Compendium* (Gl 1756, Str 1771). Całość prac H. wydał B. Fabian w *Collected Works of Francis H.* (I-VII, Hi 1969-71).

J. McCosh, *The Scottish Philosophy. Biographical, Expository, Critical, from H. to Hamilton*, Lo 1875, NY 1980; L. Vigone, *L'etica del senso morale in Francis H.*, Mi 1954; W.T. Blackstone, *Francis H. and Contemporary Ethical Theory*, Athens (Georgia) 1965; M. Ossowska, *Myśl moralna Oświecenia angielskiego*, Wwa 1966, 199-211; E. Sprague, *EPh IV 99-101*; M.M. Rossi, *EF III 654-658*; H. Jensen, *Motivation and the Moral Sense in Francis H. Ethical Theory*, Hg 1971; W. Tatarkiewicz, *Dzieje sześciu pojęć*, Wwa 1975, 1988²; P. Kivy, *The Seventh Sense. A Study of Francis H. Aesthetics and Its Influence in Eighteenth-Century Britain*, NY 1976; E. Michael, *Francis H. on Aesthetic Perception and Aesthetic Pleasure*, *British Journal of Aesthetics* 24(1984) 241-255; W. Leidhold, *Ethik und Politik bei Francis H.*, Fr 1985; T.A. Horne, *Moral and Economic Improvement. Francis H. on Property*, *History of Political Thought* 7(1986) 115-130.

Marek Czachorowski

HUTERIANIE → Anabaptyści I.

HUTTEN ULRICH von, ur. 21 IV 1488 na zamku Steckelberg k. Schlüchtern, zm. 29 VIII 1523 w Ufenau k. Zurychu, humanista.

Pochodził z frankońskiej rodziny rycerskiej; 1505 porzucił klasztorną szkołę w Fuldzie; podczas studiów w Kolonii, Erfurcie, Frankfurcie n. Odry, Lipsku, Greifswaldzie, Rostocku, Wittenberdze, Wiedniu (do 1511) i we Włoszech (1512-13) nawiązał kontakty z wieloma humanistami. Zastąpił jako pozbawiony skrupułów publicysta; jego dialogowane pamflety – opublikowany w języku niem. *Gesprächbüchlein* (nagrodzony przez cesarza) oraz *Vadiscus sive Trinitas romana*, w których odpowiedzialność za ówczesne zło zrzucił na papieżstwo – nawiązują do konfliktu ces. Maksymiliana I z pap. Juliuszem II; po spotkaniach z Erazmem z Rotterdamu (1514-15) H. stał się propagatorem mor. odnowy Kościoła; był współautorem satyrycznych *Epistolae obscurorum virorum* (1515-17), napisanych w obronie J. → Reuchlina i utrzymanych w duchu walki z Rzymem, kat. duchowieństwem oraz scholastyką; w reformach M. Lutra dostrzegając siłę zdolną przynieść uwolnienie od Rzymu, zapewnijając duchową i nar. wolność; bojąc się reakcji Rzymu, H. ukrywał się m.in. w Szwajcarii u U. Zwingliego, gdzie napisał antyerasmiańskie *Expostulatio cum Erasmo* (1523); była to forma zemsty za nieudzielenie mu gościny przez Erazma. Pisma H. wydał E. Böcking *Opera* (I-VII, L 1859-70) oraz S. Szamotólski *Ulrich von H. Deutsche Schriften* (Str 1891).

P. Kalkoff, *Ulrich von H. und die Reformation*, L 1920; B. Heurtebize, *DThC VII 348-350*; P. Held, *Ulrich von H. Seine religiös-geistige Auseinandersetzung mit Katholizismus, Humanismus, Reformation*, L 1928; F. Walsler, *Die politische Entwicklung Ulrich von H. während der Entscheidungsjahre der Reformation*, Mn 1928; O. Flake, *Ulrich von H.*, B 1929; H. Holborn, *Ulrich von H.*, L 1929; D. Cantimori, *Ulrico von H. e i rapporti tra Rinascimento e Riforma*, Pisa 1930; A. Becker, *H. – Sickingen im Zeitalter der Reformen*, Hei 1936; H. Grimm, *Ulrich von H. Lehrjahre an der Universität Frankfurt und seine Jugendgedichte*, Frankfurt an der Oder 1938; H. Drewinc, *Vier Gestalten aus dem Zeitalter des Humanismus*, St. Gallen 1946, 215-284; *Die Freundschaft zwischen H. und Erasmus*, Mn 1948; M. Petrocchi, *ECat VI 1517-1518*; H.G. Keller, *H. und Zwingli*, Aarau 1952; J. Benzing, *Ulrich von H. und seine Drucker*, Wie 1956; H. Grimm, *Ulrich von H. und die Pfefferkorn-Drucke*, ZRGG 8(1956) 241-250; Y. Congar, *Catholicisme V 1113-1114*; M. Leube, *EKL II 221-222*; H. Holborn, *RGG III 496-497*; F. Zoepfl, *LThK V 549-550*.

Stanisław Józef Koza

HUTTER, Huetter, TOMASZ, ur. 28 XII 1696 w Bawarii, zm. ok. 1743-46, rzeźbiarz. Kształcił się zapewne w warsztacie bawarskim lub górnoaust.; wykonywał rzeźby w drewnie, kamieniu i stiuku; 1718 wstąpił do zak. jezuitów w Krakowie; 1720-27 pracował w Sandomierzu; 1727 opuścił zakon, a ok. 1732 osiadł w Jarosławiu, gdzie 1736-37 prowadził warsztat rzeźbiarski; działał także ok. 1740 w Rzeszowie i 1743 w Tarnowie. H. pozostawał na usługach bpa przemyskiego A.A. Fredry, zakonów i magnaterii; większość jego dzieł uległa zniszczeniu. Najdojrzalszym artystycznie, potwierdzonym i zachowanym dziełem H. jest późnobarokowa dekoracja rzeźbiarska 8 ołtarzy w kościele Bernardynów we Lwowie z 1736-